

1.5 Олег МАЛЬЦЕВ. ДЕСТРУКТИВНИЙ І АНТИРЕЛІГІЙНИЙ ХАРАКТЕР АНТИСЕКТАНТСЬКОГО РУХУ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Ключовим об'єктом аналізу в цій статті є «антисектантський рух». Перед тим, як розглянути суть його деструктивності й антирелігійності, визначимо поняттєвий апарат, який буде нами використаний.

В академічній науці не існує терміну «антисектантський рух». Разом з тим філософи, релігієзнавці та соціологи релігії неодноразово висловлювали свою думку щодо того, як можна охарактеризувати це явище. Російський релігієзнавець Ігор Кантеров вказує, що «антикультовий рух (боротьба з сектами, АКР) – узагальнююча назва з'єднань, груп, окремих осіб, які виступають проти новітніх релігійних рухів»¹⁹. Володимир Мартинович в роботі «Щодо питання про православне сектознавство в сучасному світі» описує п'ять «шкіл сектознавства» і дає свою дефініцію цього явища: «Антикультова школа (від англ. anti-cult) сектознавства ставить головним своїм завданням боротьбу з сектами та нівелювання їх впливу на навколишнє суспільство. Основним способом боротьби є створення негативного іміджу НРР в суспільстві шляхом виявлення негативної інформації про їх методи та форми роботи зі своїми послідовниками, розкриття матеріалів, що так чи інакше їх компрометують. В якості одного з основних джерел інформації про секти виступають ретроспективні засвідчення колишніх членів сект і постраждалих від їх діяльності. Роботи антикультової школи відрізняються описовим характером і спрямовані на розкриття всіх реально чи потенційно деструктивних складових НРР». Євген Егільський підкреслює: «Ця протидія оформилася в різні ідейні течії та організації, які в західній науці прийнято розділяти на контркультовий рух (ККР) і антикультовий рух (АКР). Присутнє в цих назвах рухів слово «культ» (cult) використовується в повсякденній мові жителів США для позначення несхвалюваних релігійних груп і має образливий відтінок. В європейських країнах і в Росії в аналогічному сенсі зазвичай вживається слово «секта»... Обидва напрямки спочатку сформувалися в США, і саме цей розподіл відображає, в першу чергу, північно-американську ситуацію. Ситуація в Західній Європі та на пострадянському просторі має свою специфіку... Чітка межа між ККР і АКР відсутня, але, тим не менш, в своїх чистих формах ККР і АКР сповідують різні ідеології»²⁰.

Очевидно, що ключовим завданням представників так званого «антисектантського руху» є боротьба з «культами» та «сектами». З початку 90-х років ХХ століття до цих двох категорій додалися «тоталітарна секта» та «деструктивний культ». Перший висновок, який можна зробити в межах даної доповіді, полягає в тому, що представники «антисектантського руху» борються з тим, чого не існує в природі, оскільки неможливо боротися з тим, що не визначене законом. А такі об'єкти, як «секта», «культ», «тоталітарна секта», «деструктивний культ», не закріплені законодавством жодної країни світу. З чим в такому випадку борються антисектантські рухи, і що є причиною їх діяльності? Зіставивши думки представників академічної науки з більш ніж 50 прикладами діяльності так званого «антисектантського» руху на пострадянському просторі ми прийшли до висновку, що цей рух, з точки зору цілей і способів їх досягнення, поєднує в собі дві течії – секулярний антикультовий рух (АКР) і релігійний контркультовий рух (ККР). Для того, щоб розібратися в тому, в чому ж полягає суть деструктивності й антирелігійності антисектантського руху, розглянемо природу існування та характер діяльності антикультових рухів (АКР) і контркультових рухів (ККР).

Що стосується АКР, то тут італійський соціолог релігії Массімо Інтровіньє зазначає, що воно зародилося в США в кінці 1960-х рр. і спочатку було реакцією на стрімке зростання нових релігійних рухів серед молоді, об'єднавши асоціації родичів, що

¹⁹ Кантеров І.Я. Антикультовий рух. // Религиоведение. Энциклопедический словарь. – М., 2006. – С. 48.

²⁰ Егільський С. Е. Контркультовий рух за кордоном і в Росії // Журнал «Гуманітарні та соціальні науки». – 2007. – №1.

виникли стихійно. Ці родичи були переконані, що «культи» негативно впливають на їх дітей. Як правило, мова йшла про дітей забезпечених батьків, які, всупереч волі останніх, ставали членами тих чи інших релігійних громад. Консультантами стурбованих родичів виступали психологи й адвокати. В результаті психологи застосували для пояснення причин, за якими молодь стрімко захоплювалася новими релігійними рухами (НРР), ненаукову теорію «промивання мозку».

Говорячи про спосіб дій АКР, британський соціолог релігії Айлін Баркер говорить, що частина антикультових діячів принципово відмовляється безпосередньо вступати в контакт з обговорюваними організаціями. Тому, на її думку, часто АКР отримує дані для своїх історій про НРР з других рук – від стурбованих батьків, розчарованих екс-членів і з негативних репортажів і статей в ЗМІ. Англійський соціолог заявляє, що проступки та порушення в діяльності одного руху часто автоматично приписуються діяльності всіх інших, що будь-які свідчення або аргументи, які могли б ускладнити або спростувати їх негативне тлумачення, як правило, ігноруються, і що, виступаючи в якості лобістів, антикультовий рух ставить собі за мету досягти успіху не тільки в просуванні своїх інтерпретацій, але також і в запереченні або відхиленні інших інтерпретацій, в наклепі на творців цих інтерпретацій²¹.

Вивчаючи діяльність АКР на пострадянському просторі, підкреслимо, що до складу антикультової організації, крім психологів і адвокатів, можуть входити і журналісти, правозахисники, представники академічної науки, а також радикально налаштовані бойові осередки. Остання категорія осіб використовується антикультистами з метою проведення акцій фізичного насильства. Перш ніж атакувати ту чи іншу організацію, антикультисти попередньо приписують їй статус «секта», «культ», «тоталітарна секта» чи «деструктивний культ». Як зазначає Массімо Інтровіньє, якщо раніше головною мішенню антикультистів були нові релігійні рухи (НРР), то останні 10 років спостерігається нова тенденція: мішенню антикультистів стають філософські, психологічні, антропологічні та навіть комерційні організації, що не мають до релігії ніякого відношення. На думку італійського соціолога, це пов'язано з тим, що антикультовий рух знаходиться в стані глибокої кризи²².

Що стосується контркультових рухів (ККР), професор соціології Віргінського університету Джеффри Хедден так характеризує це явище: «Контркультовий рух піклується про «правильність вчення». Він володіє богословською правдою, міркування про яку знаходяться за межами об'єктивної науки»²³. Доктор теології Віденського університету В.А. Мартинович застосовує термін ККР для описання професійних або аматорських груп дослідників, що займаються критикою НРР з позиції віровчення традиційних релігій світу, або ж з точки зору будь-якої ідеології²⁴. Контркультовий рух представлений богословами, місіонерськими центрами та рядовими членами релігійних груп, які захищають основи свого віровчення та викривають побудови НРР (культів, сект) з позицій їх шкідливості для духовного розвитку людини. Головна мета представників цього руху полягає в охороні послідовників своєї релігійної організації від чужорідних впливів і відходу в інші релігійні та політичні групи, в переконанні повернутися в лоно «істинної віри» своїх колишніх одновірців, які долучилися до НРР.

На відміну від апологетики, метою якої є обґрунтування того чи іншого віровчення за допомогою раціональних засобів, «контркульти» проводять певні заходи атакуючого характеру. Контркультові групи за своєю суттю є радикальними підрозділами всередині релігійної організації, метою яких є захист кордонів і розширення інтересів тієї чи іншої організації на «релігійному ринку». Мішенню «контркульта» є релігійні конкуренти й

²¹ Див.: Баркер А. Наукове вивчення релігії? Ви, мабуть, жартуєте!

²² Документальний фільм "Лицо религиозного экстремизма" <https://youtu.be/9DnHc3CAOiY>

²³ Див.: Хедден Дж. Концептуалізація «Антикульту» та «Контркульта».

²⁴ Див.: Мартинович В.А. «До питання про православне сектознавство в сучасному світі».

опоненти. Дії «контркультів» мають прихований характер, щоб не дискредитувати власну релігійну структуру в очах громадськості.

На відміну від «контркультів», у «антикультів» завжди є два джерела фінансування: замовник і фінансист. Замовник платить за те, щоб «антикульти» звільнили частку релігійного ринку, за допомогою дискредитації (знищення) тієї чи іншої організації. Фінансують їх діяльність особи, які можуть виправдати та легітимізувати знищення «культів» в очах громадськості, наприклад, батьки, діти яких нібито потрапили в «тоталітарну секту» або «деструктивний культ». Під приводом захисту суспільства від «сект» «антикульти», так само як і «контркульти», виконують завдання зі знищення неугодних організацій. Таким чином, ми приходимо до другого висновку про деструктивність антисектантського руху.

Розглянемо тепер, які саме організації атакують антисектанти. Представники цього руху маніфестують, що борються із «сектами». Як і для самого «антисектантського» руху в академічній науці немає терміну «секта». При цьому філософи, громадські діячі та соціологи визначали це поняття. Більшість визначень зводиться до того, що секта – це релігійна громада, яка відкололася від пануючої церкви (домінуючої релігії).

Першими виділили двочленне поняття «церква-секта» соціолог Макс Вебер і теолог Ернест Трьольч. Макс Вебер відзначав, що «Церква – це спільнота віруючих, що рятуються. Секта ж – це суспільство врятованих, які прагнуть відокремитися та відгородитися від зовнішнього світу»²⁵. «Церква» – будова набагато більш стійка, як в часовому відношенні (може існувати протягом століть і тисячоліть), також стійка і в просторі – належить певним країнам, народам, культурам. Від людини приналежність до тієї чи іншої церкви очікується споконвічно, «у спадок» і від народження (в усьому світі законодавчо визначено, що релігійне виховання дітей визначають батьки). У секту ж людина допускається з урахуванням її особистісних якостей та особливостей, за власним вибором, а не за правом народження. До категорії «секта» в період становлення можна було віднести й християнство.

Аналіз прикладів діяльності антисектантів дозволяє виділити три категорії організацій, яких вони атакують: релігійні опоненти домінуючих релігій; організації, які викривають приклади деструктивної діяльності пануючої церкви; секулярні організації, які пропонують альтернативний відносно релігії світогляд (філософські, психологічні, антропологічні, езотеричні та інші течії).

Можна зробити черговий висновок: метою діяльності «антисектантських» організацій є регулювання релігійного ринку на певній території. Таким чином, антисектанти прагнуть регулювати свободу совісті та віросповідання в тій чи іншій країні. Очевидно, що право для ведення подібної діяльності офіційно не може видати ні держава, ні домінуюча релігія. Діяльність антисектантів прямо суперечить конституціям всіх пострадянських країн. Хоча це не суперечить очевидному факту, що вона може здійснюватися виключно з мовчазної згоди держави, фундаментом якої завжди була пануюча релігія, як це відбувається в сучасній Росії, де антикультовий та антисектантський рухи здійснюються під егідою РПЦ.

Досліджуючи період з початку ХХ століття, можна відзначити, що до 1993 року не було жодного антисектантського руху ні на території Російської Імперії, ні на території СРСР, ні на території незалежних країн в пострадянський період. У 1993 році антисектант Олександр Дворкін з благословення патріарха Олексія II створив під патронатом РПЦ розгалужену систему антикультових і контркультових організацій, серед яких окремо варто виділити «Інформаційно-консультаційний центр Св. Іринія Ліонського», за допомогою якого неугодним організаціям присвоюються ярлики «тоталітарна секта» та «деструктивний культ». До 1993 року ми знаходимо архівні дані про боротьбу з так званими «сектами», якими в СРСР вважалися в основному протестантські церкви

---

²⁵ Вебер Макс, Вибрані твори - М., 1990. - С. 176, 244.

(п'ятидесятники, Свідки Єгови, баптисти, адвентисти та ін.). Однак це ніяк не стосується «антикультів» і «контркультів». В СРСР всі значущі питання державно-конфесійних відносин вирішувалися ЦК КПРС, КДБ СРСР і Радою у справах релігій. Таким чином, дії з дезорганізації та припинення діяльності «сект» проводилися з метою недопущення проникнення агентури потенційного ворога в передвоєнний період і період холодної війни. Подібні дії були частиною державної політики. Вони не можуть бути класифіковані як антисектантський рух.

Чи потрібно боротися з сектами та культурами? Боротися треба з інцидентами порушення чинного законодавства на території тієї чи іншої країни. Злочини коються не тільки всередині НРР, а й усередині традиційних релігій, тим більше, в цивільному секулярному суспільстві. Слід розглядати та розслідувати конкретні інциденти, а не поширювати поодинокі випадки на цілі організації. Дії антисектантів порушують базові права людини, до яких відноситься свобода совісті та віросповідання. Таким чином, антисектантський рух – це деструкція, спрямована не на захист морального та душевного здоров'я суспільства, а на перерозподіл релігійного ринку в інтересах тієї чи іншої пануючої церкви, яка для самолегітимації використовує моральний авторитет в суспільстві та зв'язки з владними структурами.

1.6 Алекс ОВСІЄНКО. THE POLITICAL DEBATE ON THE WEARING THE FACING VEIL IN GERMANY AND THE BASIC RIGHT OF RELIGIOUS FREEDOM

1.0 Introduction

The discussions on the ban on burka in Germany started on November the 15 th. 2015 as the party convention of the CSU (a Bavarian part of the ruling CDU) demanded on its party convention to pass the law which would ban the wearing on facial veils in Germany. In the next months the discussion intensified in Germany as more and more politicians got involved in the debate , like the prominent German member of the Free Democratic Party Alexander Graf Lambsdorf or Wolfgang Kubicki, the vice chairman of the FDP which were both in favor of the ban, on the other side there are German politicians like the President of Germany Joachim Gauck or the German minister of justice Heiko Maas who were opposed to ban the wearing of facial veils in Germany.

The German right wing political party the AFD in their basic political program demanded the burkas and other Muslim facial veils to be banned in Germany along with the construction of the minarets, leading to an intensified political discussion on the anti Islamic stance of this party.

These kind of political debate raised concerns whether the ban on the wearing of the facial veil would somehow violate the right of the freedom of religion. The academic service of the German parliament issued an expert opinion in the year 2012 stating that , the ban on wearing of the facial veil would be unconstitutional as there are no legal basis which would legally allow banning the wearing on the burka or other Islamic women dress . But the academic service left it open whether the wearing of the facial veil does constitute the breach of the Vermumungsverbot (Ban on wearing the face covering) *A law which proscribes covering the face during demonstration*

2-0 Computability between the ban on wearing of the facial veil and the Grundgesetz (Basic Law)

According to the article 4 of the German basic law is the freedom of religion, conscience and the freedom of confessing ones religious or philosophical beliefs are inviolable .The freedom of religion is enhanced by the article 4 , 2 of the basic law which ensures the right of every person in Germany to practice their religion .

The law of the religious freedom does not only protect the right for every person in Germany to exercise its own religion not only in private but also does it protect the right of every person to express its religious faith in public. By this law not only the f.g the construction of